

VÁCLAV KOFROŇ / 1. 2. 2016

Znamení Raka

„Nechtěl by ses na ten její scénář podívat?“ Zeptal se více než před padesáti lety režisér Zbyněk Brynych začínajícího filmaře Juraje Herze.

Na tento moment Juraj Herz vzpomíná ve své autobiografii *Autopsie (pitva režiséra)*: „Podíval jsem se na něj a základ se mi velmi líbil, ale chtěl jsem v něm udělat nějaké změny. Tak jsme se s Hankou Bělohradskou scházeli, přepisovali ten scénář, a také jsme změnili název. *Poslední večere* se mi nelíbila. A protože jedna z hlavních postav byla žena, která se obává, že má rakovinu, a kolem toho se příběh točí, tak jsme to nazvali *Znamení Raka*.“

Juraj Herz, na začátku šedesátých let příležitostný herec, který vystudoval katedru loutkářství na pražské DAMU, se k filmu dostal přes profese asistenta režie a pomocného režiséra. Právě Zbyňku Brynychovi asistoval u filmů *Neschovávejte se, když prší* a *Transport z ráje* (oba 1962). Další filmové zkušenosti získal při natáčení filmů Jána Kadára a Elmara Klose *Obžalovaný* (1964) a *Obchod na korze* (1965), v němž se také mihne v krátké deštivé scéně na náměstí, aby rychle ukryl chlapce Danka.

Coby vrstevník silné režisérské generace nastupující v první polovině šedesátých let byl Herz osloven, aby zfilmoval jednu z povídek Bohumila Hrabala, později proslulých *Perliček na dně* (1965). Jenže jeho povídka byla příliš dlouhá, a tak byla uváděna pouze jako předfilm ke koprodukční gangsterce *Tajemství čínského karafiátu* (1964). Přesto se Herzův příspěvek k perličkám jevil některým kritikům jako nejzdařilejší filmové zpracování Hrabalovy poetiky. Herzovo filmové podobenství *Sběrné surovosti* kladně hodnotila i spisovatelka Hana Bělohradská, podle jejíž první knihy *Bez krásy, bez límce* natočil Zbyněk Brynych film *...a pátý jezdec je Strach* (1964). Svou druhou novelu, *Poslední večere*, psala Hana Bělohradská již s vědomím o její možné filmové adaptaci. Je dost pravděpodobné, že knihu psala paralelně s filmovým scénářem. A toho se pak ujal Juraj Herz.

Jsou-li *Sběrné surovosti* účinným spojením poezie a makabrozity, nacházíme ve *Znamení Raka* zdařilé propojení hrůzostrašných prvků prosté lidské existence s civilním pojetím každodenní pracovní rutiny. Příběh odehrávající se v jedné velké pražské nemocnici na interní klinice je členěn do pěti dnů. Děj začíná v pondělí dopoledne na pracovní poradě lékařů a končí v pátek dopoledne po poradě téhož týmu. Během čtyř dnů zemrou čtyři lidé a jeden zmizí. Úvodní zápletkou se stane vražda doktora Hahna, který je nalezen na inspekčním pokoji s bodnou ranou v srdci. Vyšetřování se ujmu dva, na první pohled nepříliš průrazní kriminalisté, ale v průběhu filmu se objeví jen ve třech kratších sekvencích. Jejich působení není pro diváka důležité. Sledujeme zdánlivě všední provoz kliniky, v jejíchž zdech se však potuluje strach a číhá všudypřítomné podezření. Motiv k vraždě doktora Hahna má – jak postupně zjišťujeme – hned několik jeho kolegů a kolegyň, někteří z pacientů a dokonce i návštěvníci nemocných, neboť vražda byla spáchána v době návštěvních hodin.

Znamení Raka není detektivkou v pravém slova smyslu, vražda je pouhou záminkou a její vyšetřování jde poněkud stranou. Pozornost si bere hlavní postava příběhu, doktorka Marie Nováková. Především jejím prostřednictvím nahlížíme do více či méně narušených vztahů mezi lékaři na klinice, do vztahů lékařů k jednotlivým pacientům i do nálad mezi pacienty na pokojích. Jedním z pacientů je astrolog Hejna, jediná postava, kterou do původního scénáře připsal Juraj Herz, inspirován osobností režiséra Vojtěcha Jasného a jeho vášní pro horoskopy. Hejna všem podezřelým vypracuje horoskopy a pouští se do vyšetřování vraždy svou cestou. Nakonec se ukáže, že měl pravdu. Vrah byl zrozen ve znamení Raka.

Herzovo psychologické drama stojí na bezchybných hereckých výkonech. To, že mladý režisér vsadil na profesionály, což nebylo obvyklé, a natočil takzvaně herecký film, bylo v době jeho uvedení vítáno a Herzovo vedení herců kritika přijala bez výhrad kladně. Nemocniční prostředí, ambice, podrazy, lži a slabosti lékařů, nemohoucnost pacientů a jejich strach o život byly tehdy zobrazeny zcela ojediněle. K tomu přispěla i důkladná znalost prostředí, neboť scenáristka Hana Bělohradská pracovala v nemocnici dvanáct let a sám Herz před natáčením, vydáváje se za kardiologa z Brna, strávil na klinice několik týdnů. Nevšimnout si nelze také precizní práce kameramana Bedřicha Baťky, jenž při přípravách na *Znamení Raka* ještě dokončoval *Marketu Lazarovu* (1967).

První celovečerní film Juraje Herze příznačně shrnuje závěr dobové recenze Petera Mihálika:

„*Znamení Raka* jednak znova dokumentuje, že výrazné autorské krédo je možné vyjádřit i divácky přitažlivou formou, jednak, že do naší kinematografie vstoupil další zřetelný talent z vyhraněným názorem na film a jeho možnosti.“

Znamení Raka uvede kino Ponrepo v pátek 5. února v 17:30

Znamení Raka (ČSSR 1966), režie: Juraj Herz, scénář: Juraj Herz a Hana Bělohradská (podle její novely *Poslední večeře*), kamera: Bedřich Bařka, střih: Jaromír Janáček, hrají: Zora Božinová, Lubomír Černík, Ilja Prachař, Zdeněk Štěpánek ad. 89 min.